

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

ZVEZA SLOVENSkih
ŠPORTNIH DRUŠTEV
via S. Francesco 20
34133 TRST - TRIESTE

T R S T - 5. marca 1986 - Leto XXXVIII. - Štev. 5. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Protiofenziva vseh demokratičnih sil za alternativo enakopravnega sožitja

Z naglimi koraki se bliža vladna kriza, ki ji v Rimu sramežljivo še vedno pravijo preverjanje odnosov v petstrankarski koaliciji. O tem, kakšni so, ti odnosi, najbolje priča podatek, da sta senat in poslanska zbornica porabila cellega pol leta za odobritev finančnega zakona, medtem ko sta to v preteklosti opravila v par tednih.

Bliža se tudi «kongresna pomlad», ko bodo velike italijanske stranke skušale opredeliti taktiko in strategijo v drugi polovici mandatne dobe (če se ne bo prekinila). V nasprotnem primeru pa bodo kongresi že uvodni akord v novo predčasno volilno kampanjo. Marsikaj bo, seveda, odvisno od socialistične stranke, ki se sedaj zaveda, da ni uresničila svojih reformističnih sanj v tesnem, zadušljivem objemu krščanske demokracije, pa si kljub temu ne upa spremeniti svoje politike in se ozreti spet na levo.

Bližajoča se vladna kriza sedaj, izčrpana razprava o finančnem zakonu prej, predvsem pa splošna politična

Stojan Spetič

zmeda v koaliciji so krive, če se je v parlamentarnih organih povsem zataknila razprava o naši zaščiti. Januarja je pristojna senatna komisija zadnjič pozvala ministra za dežele Vizzinija in torej vlado, naj zaboga povedo, kaj nameravajo storiti. Vladnega zakonskega osnutka ni bilo na spregled, čeprav so neki zapiski krožili po Trstu in Gorici, to pa je bil dober povod za nacionalistične pritiske na parlament in istočasno za politiko zavlačevanja, v kateri so demokristjani pravi mojstri. Kakor vedno doslej, demokristjane sploh ni brigala naša usoda (kaj jim mar državljanske svoboščine... na zahodu?), pač pa svoji volilni interesi. Zato nenehno mežikajo razkrajajoči se melonarski desnici in upajo, da bo prisluhnila njihovi sireni. Mar je naključje, da se je evropski poslanec Alfio Mizzau prišel pohvalit naravnost v

Trst, da je preprečil novo manjšinsko konferenco v naših krajih in jo preusmeril na Sardinijo «zaradi ljubelega miru», da bi ne dajal povoda za nove kampanje v prid slovenske manjšine, za katero meni, da «je najbolj zaščiten v Evropi». No, pa smo vendarle našli avtorja krilatice, ki že dve leti kroži po našem mestu, od ust do ust, tja do zadnjega šovinista. (Mimogrede povedano, Mizzau je tisti demokristjan, ki je pred leti s svojim protikomunizmom naravnost očaral naše katoliške kulturne in politične delavce, začeni s pisateljem Rebulu. Kaj poreko sedaj?) V tržaškem občinskem svetu smo komunisti izrazili tudi drugačno mnenje in sicer, da je špekulacije poslanca Mizzaua v evropskem parlamentu v Strassburgu spodbudila prav tržaška občinska uprava z Richettijem na čelu.

V senatu se je vse zataknilo. Vizzini je na poziv pristojne komisije prosil za «en teden časa», da se bo vlada izrekla. Koliko časa trajajo Vizzinijevi tedni, vemo vsi. Lani mu je Craxi ukazal, naj v roku «desetih dni» sestavi zakonski osnutek, pa so ga zaman čakali celo leto. V zameno je Vizzini čez noč postal zelo zgovoren. Najbrž ga je zbodla ogorčena izjava tov. Natte v Beogradu, da je škandalozno početje Italije, ki je zaščitila druge manjšine, slovenske pa noče. Vendar se Vizzini najbrž boji predvsem za lasten stolček. Prvič je minister v neki vladi, saj je tudi razmeroma mlad. V njegovi, socialno demokratični stranki, pa so apetiti veliki. Sam je dolgo časa podpiral strujo Pietra Longa, njegovemu nasprotniku Nicolazziju se je pridružil v zadnjem trenutku. Sedaj se najbrž boji, da bi mu kdo ne ukradel stolčka v palači Minerva, pa se skuša zavarovati. Tako je podprl demonstrante z domače Sicilije, ki nočejo plačati gradbenega odpusta. Zavedel se je tudi, da nu problem zaščite Slovencev ne prinaša koristi. Napadajo ga tržaški in gorški nacionalisti. Celotno tržaški socialdemokrati so obsodili njegov «osnutek osnutka», da o liberalcih in republikan-

Med zadnjimi letošnjimi proslavami dneva slovenske kulture je tudi zanimiva prireditev, ki jo je organiziralo KD Kraški dom v nedeljo v Repnu. V enodejanki «Podlaga zakonske sreče», ki jo je režiral Drago Gorup, so nastopali domači igralci.

cih kot glasnikov framazonske desnice od Trsta do Rima sploh ne govorimo.

Naj se torej čudimo, če je Vizzini, sam ali kako drugače, spodbudil glasilo italijanske zmerne desnice, Montanellijev «Giornale», da mu je posvetil daljši intervju o slovenski manjšini?

Gotovo je Vizzini preko Montanellijevih stolpcev spregovoril notranjim nasprotnikom v stranki, framazonski desnici, liberalcem in republikancem, skratka vsem, ki so glasno nasprotovali zaščiti naše manjšine. Izjavil je, da ne bo dopustil dvojezičnosti v Julijski krajini, o drugih problemih pa je menjal, da so v pristojnosti vlade, da niso njegova stvar itd.

Vizzini je s tem, hote ali nehote, sprožil reakcije. «Repubblica», ki je drugi najbolj brani dnevnik v Italiji, je nenadoma odkrila, da po Trstu divjajo rasisti in nacionalisti, da Lega nazionale grozi s krvijo po ulicah, če bi bil odobren zakon o dvojezičnosti. V članku je več netočnosti, vendar opozarja italijansko javnost na doslej zanemarljiv pojav. «Piccolo» spet goni svoje laži, tudi tokrat izpod peresa enega in istega pisarja, ki ga Trst že proglašaja za največjega izvedenca o Slovencih, čeprav ve celo to, da pišemo v cirilici in da nam je Marija Terezija dala slovenske šole dvajset let po svoji smrti...

Kdor si ob tem položaju pravzaprav mane svoje umazane roke, so demokristjani, ki jim prija, če lahko dokažejo vsem sogovornikom v Trstu, v Rimu in po potrebi tudi v Ljubljani, da je pač zaščitni zakon zapletena in delikatna zadeva, kakor prevažanje dinamita, saj vzbujajo nenadzorovane in nevarne reakcije in lahko pokvari siceršnje odnose ter perspektive. Ali po domače povedano, «ne kliči vraga», oziroma «ne drezaj v sršenje gnezdo». Najbrž ni naključje, če so tržaški morotejci v svojem glasilu ponovno pogreli oguljeno teorijo o dveh skrajnostih, o nasprotujočih si nacionalizmih, katerim naj bi stali na čelu pripadniki «odbora za italijanstvo» in Boris Race kot predsednik SKGZ. V petdesetih letih je Gianni Bartoli podobno govoril o «fašistih in slavokomunistih», navdih je bil seveda isti, cilj tudi, žargon pa prilagojen časom. Teorija dveh skrajnosti naj prepriča odgovorne dejavnike, da hoditi po skrajnostih ne vodi nikamor, samo k spopadu («kri po ulicah», pravi LN), zato naj bi Slovenci ali vsaj njihov del, pripravili k sodelovanju, da bi pristali na zajamčen «status quo», brez Benečije in brez mestnih središč, pa tudi brez javne rabe slovenskega jezika. Skratka, sprejeli naj bi upočasnjeno, vendar gotovo asimilacijo v času dveh, treh generacij, v Benečiji in Reziji pa še prej.

V tem pritisku niso štedili z oblikami mafijskega izsiljevanja, kar je, konec koncev, demokrščanska posebnost. Naj spomnimo samo, kako so nam po «prin-

cipu artičoke» jemali pravico za pravico, da bi nas prisilili k popuščanju, ali kako so pred kratkim preko «Meridiana» dali pobudo za prav mafijski napad na slovensko gospodarstvo ob meji, prav v trenutku, ko je KD tržaški reakcionarni buržoaziji ponujala, naj sede k bogato obloženi mizi «tržaško-goriškega paketa» in delne privatizacije sicer državnega «Tržaškega Lloyda», ki bi mu celo utegnil predsedovati Cecovini, če bi Richettiju še naprej pustil župansko mesto.

Pritiski so prisotni zares povsod, na vsakem koraku, tudi zato, ker je naš odogovor še omahujoč, neodločen, jecljivoč. Zavira nas predvsem neenotno gledanje na nujnost zavezništva z demokratsko čutečimi Italijani. Zanimivo pa je, da so nosilci teh presodkov skoraj izključno tisti, ki jih sicer ni sram opravičevati sodelovanja z reakcionarnim delom večinskega naroda v organih krajevene oblasti.

Sedaj se sredinske stranke lovijo tudi okoli ponovne porazdelitve oblasti in vpliva v mestnih, krajevnih in deželnih organih. Lista za Trst bi bila celo pripravljena izkrmaveti, samo pod pogojem, da bi se njena kri odslej pretakala v žilah ostalih sredinskih in desničarskih sil ter tako potrojila svojo izsiljevalno moč.

Tako zapleten, protisloven, celo zmenden položaj terja odločne odgovore. Ribarjenje v kalnem se ne obrestuje, potrebne so jasne, demokratične alternative. Za Italijo in tudi v naših krajih. Kajti alternative niso, kot pravijo naši nasprotniki, «želja komunistov, da bi prebili izolacijo», pač pa nasprotno, nujna družbe in vseh zdravih sil, ki v teh pogojih trpijo. Demokratično alternativo vseh zdravih sil potrebuje današnja družba veliko več kot naša stranka zase, čeprav se zanjo bori in jo spodbuja, tudi z vmesnimi predlogi, kot je pro-

gramska vlada, se pravi dogovor demokratičnih sil na enakopravni osnovi in okoli jasno začrtanega omejenega programa demokratične sanacije.

V okvir te demokratične sanacije italijanske družbe spada vsekakor tudi zaščita Slovencev. To je KPI jasno napisala že v prvem predlogu programa, ki ga ponuja v razpravo svojemu kongresu in tudi drugim strankam.

Ne vemo, kakšna bo nova italijanska vlada po «preverjanju» petstrankarske koalicije. Upati je, da bo naprednejša od te, ki je že zdavnaj izčrpala svojo «gonilno moč», če jo je kdaj sploh imela. KPI bo pritiskala nanjo, v parlamentu in družbi ter izsiljevala čim naprednejše rešitve. V tem okviru tudi uresničitev zakonske zaščite, za katero smo doslej izstrgali vsaj finančno kritje 35 milijard lir za prihodnja tri leta.

Če ne bo predčasnega razpusta parlamenta in novih volitev, pa tudi če bi to tega prišlo, bomo imeli tri leta časa, da to izbojujemo. Vendar mora parlamentarni pritisk spremljati protiofenziva v italijanskem javnem mnenju.

Pogoji za to so dani. Italijansko demokratsko javno mnenje sedaj ve, da ob vzhodni meji spet razsajajo rasisti. Tomizzov roman o «novoporočencih iz Rossettijeve ulice» je tisočerm bralcev vzdolž polotoka nepričakovano odprlo okno vedenja o našem obstoju, naši zgodovini in naši prisotnosti v tržaškem mestnem središču, med Borznim trgov in vilami nad Rossettijevo ulico in ne samo na Krasu, kamor nas postavljajo v svojem zakonskem osnutku demokristjani in njihovi prijatelji.

Sicer pa niso prav v deželnem zboru zabavljali čez sedanjega evropskega poslanca Mizzaua, da je «izobraženec, ki nerad vzame knjigo v roke, če jo je sploh kdaj vzel». Knjige o Slovencih in njihovi preteklosti gotovo ne.

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: z Repna: Purič Milan L. 4.000 in Kralj Mauro L. 4.000; iz Šempolaja: Rogelja Alojz L. 19.000 in Trampuž Franc L. 9.000; Antonič Edvard iz Sosljana L. 4.000; Peric Bernard iz Štivana L. 4.000; s Proseka: Grilanc Giovanna L. 4.000, Vatovac Leopold L. 4.000, Sardoč Fani L. 14.000, Regent Zala L. 4.000, Puntar Mario L. 9.000, Kapun Cherin Draga L. 4.000, Brišček Mario L. 5.000; iz Doline: Lovriha Josip (252) L. 9.000, Sancin Josip (59) L. 4.000, Lovriha Alojzija (44) L. 4.000, Šavron Anton L. 9.000, Sancin Darka (110) L. 4.000, Prašel Bruno L. 9.000, Lovriha Dušan L. 30.000, Žerjal Dušan

L. 4.000; iz Boljunca: Maver Dorči L. 10.000, Kozina Mario L. 4.000, Žerjal Karlo L. 4.000, Sancin Danilo L. 4.000; Ota Drago L. 14.000, Bonano Fabjan L. 4.000; Žerjal Branko iz Milj L. 4.000; Cerkenič Pietro s Kolonkovca L. 4.000; Visintin Elio, Nabrežina kamnolomi, L. 10.000, Andolšek Iván iz Trsta L. 9.000, iz Križa: Kodrič Viktorija L. 4.000 in Košuta Nandi L. 4.000.

V spomin na Nevo in Karla Puntar daruje žena Matilda z Proseka L. 15.000 v sklad Dela.

Ob tretji obletnici smrti Ključar Pavle z Opčin darujeta mož Stano L. 30.000 in sestra Anica L. 10.000 v sklad Dela.

Spet je tu! Kdo? Ja, 8. marec, vendar! Ta naš ženski praznik, tako težko priborjeni, tako zlorabljeni, toliko obrekovani! Za en dan ali za tisti dve minuti, ko nam bo prijatelj, mož ali kolega čestital in morda obdaroval z mimozo ali nageljnomo, se bomo počutile važne. Ob neizogibni, več ali manj pikri pripombi, se bomo spet spomnile, da dokler bo potreben poseben dan ženske, vse dotlej ne bomo enakopravne moškim.

To ne pomeni, da zavračam dan žena. Bilo bi, kot da bi Slovenci zavračali zaščito zato, da bi se počutili enakopravne. Ugotovitev pomeni nasprotno, da v njem vidim še določen važen pomen. Pa čeprav odvisi ta pomen edino od nas samih (kot vedno), kako se bomo znale izogniti konzumističnemu zlorabljanju tudi tega datuma, kako bo ugotavljanje lastne nemoči vplivalo na našo zavest.

Žensko gibanje, kot druga napredna gibanja, je danes v globoki krizi. Teža splošnih problemov, kot so gospodarska kriza, brezposelnost, vprašanja miru in razorožitve, obrambe okolja, je močno prizadela vse, ženske pa še posebej, saj se moramo z domačo blagajno največ me boriti, z delovnega mesta gre najprej ženska, naša občutljivost za probleme miru in vprašanja okolja pa mislim, da vsi priznajo. Nič čudnega torej, če smo (zopet) sprejele breme na ramena in sklonile glavo. Nekdo ga pač mora nositi: če država ne more vzdrževati socialnih služb, od šolstva do zdravstva, od oskrbe ostarelih do otroških jaslí, bomo pustile otroke same in bolnike brez pomoči? Saj so naši globokoumni ministri našli rešitev — part-time zaposlitev, trg nam pa preko vseh časopisov posreduje možnost dela doma, seveda brez socialnega in starostnega zavarovanja — delo na črno pač.

Ko smo opravile službo, otroke in domača opravila, pa lahko sedemo pred televizijo in sanjamo, kako bomo nekoč v krasni kuhinji, takšni «ki jo Italijani najbolj ljubijo», pripravile zajtrk «z dodatkom švicarske čokolade», ki ga bo vsa družina, zdrava, mlada, lepo oblečena, smeje in brez vsake sile pospravila. V naši majhni kuhinji (ki je najtoplejši del hiše, saj smo ogrevanje znizali na minimum in še tako bomo morali najeti posojilo ko bo prišel račun) gledamo kako bo v široki dnevni sobi pred kaminom, na divanu iz prave kože (kaj pravim koža, usnje!) naš preserečni mož (ki je ravnokar dobil sporočilo, da gre v dopolnilno blagajno) z zavezanimi očmi spoznal svoj najljubši viski. Zraven bomo sedele tudi me, v svileni bluzi, ki smo jo oprale s tekočino, ki «tisto žival» (pralni stroj namreč, tisti, ki se je prejšnji teden pokvaril, živina) spremeni v «naše nežne roke» (poleg tega da zastruplja reke in morje). Pogovarjali se bomo v katerem hotelu s štirimi zvez-

Ženski dan

Iz časov, ko mimoza ni še bila tako draga (foto Magajna)

dami bomo letos preživeli počitnice. Sanje prekine razgovor o zadnjem računu zobozdravnika. Zopet nisem kupila prave zobne paste!

Tudi danes bo tako, čeprav je 8. marec. Tudi če bom šla praznovat, bodo vsi moji problemi prišli z menoj. In ne bom jih skušala pregnati, ker so del mene. Svoje probleme moram rešiti, ne pozabiti. Rešiti z drugimi, ker niso samo moji

problemi in jih sama ne bom rešila. In jih tudi ne bom rešila s tem, da bom «slabši polovici» s stalnim kreganjem naložila polovico domačih opravil, ki jih ne zna opraviti (miselnost in kultura v širšem smislu se izredno počasi spreminjata). Problemi, zaradi katerih ženska še ni enakopravna so družbeni problemi. Dokler bo družba tako urejena, da mora družina opravljati toliko funkcij, dokler ne bo delo zagotovljeno vsem (s skrajšanim urnikom, saj tehnologija nadomešča vse več delovne sile, ki se jo pa danes enostavno odpusti), dotlej bomo ženske morale nositi to breme naprej.

Zato je, mislim, žensko gibanje v krizi. Ženske smo vključene v druga gibanja, ki se zavzemajo za reševanje teh vprašanj. Bitka za žensko emancipacijo je že toliko spremenila našo miselnost, da se v ta gibanja aktivno vključujemo in prispevamo s svojimi izvirnimi, ženskimi pogledi. Enakopravno? Verjetno ne. Toda enakopravnosti s ne bomo pridobile z bojem proti «moškim», ki je v preteklosti bil močno prisoten v feminističnih stališčih, temveč s skupnim nastopanjem. 8. marec naj nas torej spomni na to, da smo kot ženske toliko bolj prizadete zaradi takšnega stanja v družbi in spodbudi, da se zavzamemo za njeno spremembo.

In tisti šopek, ki nam ga bo poklonil tovariš, sprejemimo kot priznanje za naše delo, pa čeprav ga bo spremeljala kakva pripomba, saj vemo, da so moški plašni ko morajo izreči pohvalo, in jo radi skrijejo za «sproščeno» zbadljivko.

Tatjana Čuk

KPI potrjuje zahtevo za zaščito Slovencev

Tudi v videmski pokrajini je KPI na svojih kongresih obširno razpravljala o vprašanju zaščite slovenske manjšine kot eni od osnovnih skrbi komunistov. To je prišlo na dan tako na kongresu sekcij Nediških dolin pred dvema tednoma v Špetru kot na pokrajinskem kongresu v Vidmu, kjer so odobrili popravek tezam in programu, v katerem se naglašajo pomen boja za globalni zaščitni zakon in važnost ustvarjanja ozračja aktivnega sožitja.

Kongres v Špetru, ki ga je otvoril pokrajinski svetovalec Pino Blazetič, je obravnaval krajevno problematiko v okviru širšega programa KPI, saj je to področje posebej zainteresirano za vprašanja kot so razorožitev in mir, gospodarski razvoj in sodelovanje na mednarodni ravni predvsem z vzhodnimi državami. Brez rešitve vseh teh vprašanj se v teh dolinah kmalu ne bo več treba zavzemati niti za zaščito Slovencev, saj bodo povsem izpraznjene. KPI je v tem smislu sestavila že vrsto predlogov in se

zanje bori na vseh ravneh: načrt za razvoj obmejnih področij, načrti za razvoj industrije, obrtništva in kmetijstva ter specifičnih dejavnosti na gorskih področjih, denuklearizacija poročja Alpe-Jadran kot prvi korak za denuklearizacijo Evrope, in ne nazadnje dolgoletno prizadevanje za zaščito slovenske skupnosti tudi v videmski pokrajini. V tem okviru je bilo govora o neznosni situaciji v gorski skupnosti, kjer po devetih mesecih od volitev še ni bil sestavljen odbor. Velik problem so tudi uslugе, ki potrebujejo globoko preureditev.

Kongresa se je udeležilo lepo število članov in prijateljev, ki so aktivno sodelovali v razpravi. Teze za vzdržavni kongres so bile sprejete ob dveh vzdržanih, ravno tako je bil sprejet dokument za pokrajinski kongres o zaščiti manjšin.

Dokument, kot rečeno v začetku, je bil na pokrajinskem kongresu tudi sprejet. V novo pokrajinsko vodstvo sta bila izvoljena slovenska tovariša Pino Blazetič in Pavel Petričič.

14. pokrajinski kongres KPI v Gorici

Delo, razvoj, socialna pravičnost, kulturni in družbeni napredek

Od petka 21. februarja do nedelje so posoški komunisti imeli v goriškem avditoriju svoj 14. pokrajinski kongres.

Kot so poročali že drugi časopisi je na kongresu bilo govora o splošnih vprašanjih našega časa, ki so v središču razprave že več mesecev. Poleg tega so obravnavali specifične probleme pokrajine, kjer se je ob nedavni krizi izkazala nesposobnost sedanje koalicije, da te probleme uspešno rešuje. Tudi v goriški pokrajini je torej nujno sodelovanje vseh naprednih sil družbe, kot na vsedravnem nivoju, da najdemo izhod iz te situacije.

Kot na sekcijskih kongresih, o katerih smo že pisali, je tudi pokrajinski obravnaval vprašanja slovenske skupnosti in njene zaščite. Odobren je bil amandma tezam in popravek programu, poleg tega pa je to vprašanje prišlo na dan v številnih posegih, vse od uvodnega poročila tajnika Renza Rediva. V nadaljevanju objavljamo poseg tovarišice Aleksandre Devetak, pokrajinske svetovke KPI, ki se je ob tem vprašanju še posebej zaustavila.

Istočasno se je v Novi Gorici odvijala programska konferenca ZKS, katere

pozdrave je posredoval sekretar občinskega komiteja Danilo Zorn.

V novo pokrajinsko vodstvo partije so bili izvoljeni trije Slovenci, in sicer Ivan Bratina, Aleksandra Devetak in Karlo Ferletič, v kontrolno komisijo pa Jože Jarc.

Dragi tovariši, v številnih posegih na tem kongresu je bilo načeto vprašanje zakona za globalno zaščito slovenske narodnostne skupnosti, vključno s tajniškimi poročili. Govorili smo o odnosih med Italijani in Slovenci in potrdili našo zavzetost za dokončno odobritev tega zakona.

Naš zakonski predlog izraža, v posameznih členih, osnovna ustavna načela, ki se morajo uresničiti, da bo zagotovljen obstoj in razvoj Slovencev v Italiji. Zakon je torej nujen predpogoj za odpravo tistih ovir, ki še danes onemogočajo svobodno in polno rast slovenske skupnosti v Italiji in razmah kulturnih odnosov, izmenjav in sodelovanja med Italijani in Slovenci v naši deželi. To bo pripomoglo k boljšemu medsebojnemu spoznavanju in uveljavitvi kulture sožit-

ja in miru v goriški pokrajini in celotni deželi.

Poleg bitke za pravični zaščitni zakon pa moramo sprožiti vsakodnevne kulturne, politične in civilne pobude, kjer naj sodelovanje in spoznavanje postanejo naravni način dela:

V tem smislu ne gre podcenjevati dela naše partije, ki je, poleg tega, da je prva predložila zakonski osnutek za zaščito manjšine, vsakodnevno prispevala na vseh ravneh krepitvi kulture sožitja v zavesti posameznikov in v inštitucijah. In to ne le zaradi globoko zakoreninjenega občutka za pravico in demokracijo, ampak tudi zaradi našega pojmovanja kulturnega in civilnega življenja v najširšem smislu: prisotnost Slovencev nam pomeni odogatev, večje možnosti, raznolikost obnosov in izkušnji: prisotnost manjšine kot bogastvo, ne kot problem.

Vedno bolj se mora uveljaviti spoznanje, da prisotnost Italijanov in Slovencev v teh krajih je vprašanje, ki zadeva vse — zato ne moremo prepuščati Slovincem vprašanja, ki izvirajo iz njihove prisotnosti tu: vprašanje zadeva nas vse. Značaj nas vseh izvira iz dejstva, da živimo tu in skupaj. Naša partija je vedno prispevala mnogo k bitki za sožitje, ki nam ne pomeni šamo živeti eni poleg drugih, vsak v svojem ambientu, ne da bi se poznali, temveč stalno iskanje stikov, izmenjava izkušenj in kultur.

Ne da bi podcenjevali italijanski nacionalizem, ki je dokazal, da ima še vedno močno težo, moramo omeniti nove težnje, ki se v zadnjih časih pojavljajo: mislim na poziv škofov za čimprejšnjo odobritev zaščitnega zakona, kot tudi na zadnje delo obmejnega pisatelja kot je Fulvio Tomizza, ki je dolga leta zastopal italijansko stran kulture sožitja in ki se je v zadnjih delih poglobil v tragedijo, ki jo je v letih fašizma preživel slovenski narod. Nanašam se posebej na knjigo «Mladoporočenca z ul. Rossetti» in na uvod pismom Stanka Vuka svoji ženi.

To je pot, po kateri je treba po našem mnenju naprej, pot civilnega in kulturnega razumevanja, ki dovoli vsakemu državljanu, da izrazi svoj doprinos k rasti naše družbe, ki jo še danes omejujejo razkoli, na katerih konzervativne in nacionalistične sile skušajo osnovati nove napetosti in nasprotja.

V tem smislu bi krajevne uprave imele lahko važno vlogo, kot smo komunisti že večkrat predlagali na pokrajini z vprašanji, in konkretnimi predlogi (na primer zahteva za slovensko konzulto na

Kongresna resolucija sekcije «J. Srebernič» iz Doberdoba

Sedanji mednarodni položaj je značilen zaradi globoke krize, ki se vleče že več kot desetletje in jo je povzročila menjava razmerja sil med imperialističnimi in socialističnimi državami; protislovja med najbolj razvitimi kapitalističnimi državami, v kolikor so odpovedali tradicionalni ekonomski in družbeni mehanizmi. Sedanja ekonomska kriza, ki zajema ekonomsko, politično in kulturno področje, se izraža v notranjem življenju posameznih držav kot v mednarodnih odnosih.

Po eni strani je v najbolj razvitih kapitalističnih državah v teku tehnološka revolucija, ki bi lahko nudila nove možnosti, da se na stečaj odprejo vrata osvobajanja, po drugi strani mednarodna desnica, ne samo, da skuša izničiti ali zmanjšati družbene pridobitve, ampak je napovedala izziv mednarodnemu komunističnemu gibanju. Poslušujoč se vsemogočnega propagandističnega, idejnega in znanstvenega aparata (grozljiva alternativa komunizma, ki bo ob kon-

cu našega stoletja izginil) skuša sistematično sejati pesimizem glede vsake možnosti alternative proti kapitalizmu in uničiti vsako upanje, da bi bil socializem lahko tista alternativa, h kateri se bo človeštvo gibal ali se giblje na pragu XXI. stoletja. Če komu vzameš vero v prihodnost, mu vzameš voljo do akcije, ga ohromiš in onesposobiš. Zato je boj za prihodnost tudi razredni, idejni in znanstveni.

Med razpravo so tovariši pohvalili delo, ki so ga upravnili občinski pravitelji vendar so poudarili potrebo po večji koordinaciji in širšem sodelovanju z občinsko upravo in tovariši sekcije KPI z namenom, da se pridobi čimvečji prispevek idej in mnenj in čim širše odobravanje prebivalstva.

V zvezi s problemi slovenske narodne skupnosti je kongres odobril dokument in program s predlogi in popravki h kongresnim tezam, ki je bil priložen tej resoluciji.

pokrajinskem nivoju). Ena naših osnovnih kritik prejšnjemu pokrajinskemu odboru je bila ravno vezana na nespособnost in pomanjkanje volje, da konkretno ubere to pot; novi odbor, glede na način, kako je bil sestavljen in na občutljivost, ki jo je dokazal do pritiskov desnice, bo do teh vprašanj še bolj zaprt. Napad na odbornika De Grassija, poleg gradeške afere, je bil tudi namenjen načinu kako je ta vprašanja obravnaval kot odbornik za kulturo (naj omenim razstavo o futurizmu v Furlaniji-Juljski krajini; razstavo Spacalovih del...). Zanimaj nas, kako bodo svetovalci SSK in PSI reagirali na vse večjo težo desnice.

Ne da bi to mehanično primerjali z upravami, ki jih vodi levičarska koalicija, moramo vsekakor opozoriti na delo, opravljeno na tržiškem področju. Zaradi občutljivosti teh uprav je bila ustvarjena vrsta struktur, kjer Slovenci lahko ponovno najdejo svojo identiteto (kulturno, jezikovno) in kjer lahko Italijani in Slovenci skupno delamo in razmišljamo o perspektivah naše družbe. V mislih imam dan slovenske kultu-

re, ki se že več let prireja izmenoma v Tržiču in Ronkah, pobude Javnega večnamenskega kulturnega središča, ki so vse bogatejše bodisi po vsebini kot po krajevnih razsežnostih. To so le primeri, na katere hočem opozoriti, da pokažem, kakšne konkretne možnosti imajo krajevne uprave v podpiranju rasti, razvoja in uveljavitve novih odnosov med Italijani in Slovenci, v katerih se obe strani bogatijo ne da bi se odrekle svojim značilnostim, primer, kako lahko uprava v pozitivnem ali negativnem smislu učinkuje na rast skupnosti.

Dragi tovariši, naj bo jasno, moje razmišljanje sloni na prepričanju, da slovenska manjšina, in predvsem slovenski komunisti, vključeni, zaradi načina dela naše partije, v celotno problematiko družbenega soočanja, ne prosi jokavo svojih pravic: imamo naše šole, naše centre, naše umetnike, naše pisatelje: ustvarili smo jih mi, Italijani in Slovenci, ki smo del demokratičnih gibanj. Zahtevamo globalni zakon zato, da bo našim ljudjem zagotovljen razvoj v var-

nem, stabilnem in vedrem vzdušju. Da ne bo več na primer tako težko in skoraj nemogoče rešiti vprašanje, kot je Tehnični industrijski zavod v Gorici, ki nam ga danes predstavljajo kot stvar, do katere nimamo pravice. Zahtevamo zaščitni zakon, da bodo vsi dosežki, ki smo si jih priborili z vlaganjem vseh svojih energij, postali stalno bogastvo naše skupnosti, vseh Slovencev v deželi, in družbe, kjer živimo, ampak predvsem zato, da bodo Slovenci Furlanije-Juljske krajine lahko v polni meri izrazili svoj potencial idej, sposobnosti in občutljivosti.

To je pot naše partije: če bi se odrekli tej vlogi, politični in civilni, bi se nedvomno osabili. Slovenski komunisti smo prepričani, da se partija temu ne bo nikoli odrekla, ker to predstavlja velik del njene zgodovine in njene identitete.

Prepričana sem, da je to del širše vloge, ki jo ima naša partija v spreminjanju in rasti družbe: to je njen izvirni predznak, zgodovinska naloga komunistov naših krajev.

Mednarodni obzornik

Vendar časi velikih sprememb

27. kongres KP SZ - Smrt Olofa Palmeja - Padec tiranov Razkazovanje mišic v Sredozemlju in tržaška gostoljubnost

Živimo v časih naglih sprememb in presenetljivih mednarodnih preokretov, ki zaslužijo vsaj delen in bežen komentar.

Ni ga človeka, na levi ali ne, ki bi v teh dneh ne sledil delu 27-ega kongresa sovjetske partije in bi ne skušal dojeti, kaj se spreminja v tej veliki deželi. Že zdavnaj smo nehali verjeti, da je to «raj na Zemlji», prav zato pa nas tudi drugi niso mogli zapozneno prepričati, da je Sovjetska zveza «carstvo zla».

Za kongres je vladalo veliko pričakovanje, saj so od vsepovsod napovedovali velike spremembe in odločne korake na poti modernizacije sovjetske družbe in načina gospodarjenja. Mihajl Gorbačev ni razočaral, čeprav niti ni tajnost, da doživlja v sovjetski družbi močan odpor. Drugače tudi ne more biti, saj bi v nasprotnem primeru morali sklepati, da ga je strl s silo in tako v bistvu ravnal protislovno s potrebami po širši demokratizaciji, ali pa, da so njegove reforme tako nepomembne, zgolj lepotnega značaja, da se nikomur ni treba upirati, saj bi ne prizadel specifičnih interesov.

Odpor v partiji in družbi pa pomeni tudi nujnost idejnega in političnega spopada, torej nujne razprave in opredelje-

vanja. Gorbačev je s kongresne tribune pozval delegate, naj se opredeljujejo in povedo, na čigavi strani so, oziroma, kakšno politiko zagovarjajo. Po doslej objavljenih podatkih izhaja, da se to tudi dogaja. Ne verjame, da izražajo delegati podporo Gorbačevu preprosto zato, ker je glavni tajnik partije in ima torej veliko oblast. To bi bila zgolj karikatura politike in zgodovine. Razumeti moramo, ali vsaj skušati moramo razumeti, da prihaja v sovjetski družbi na površje nov prevladujoč interes, ki izvirar iz njenih preteklih protislovij.

Zadostuje en sam primer. Znano je, da je Sovjetska zveza v zadnjih desetletjih veliko dala za znanstveni razvoj in sistem splošnega izobraževanja. Skozi visoke žole, tehnične inštitute, univerze in raziskovalne centre je šlo na milijone mladih ljudi, pokolenje za pokolenjem. Na univerze in tehnikume so šli tudi delavci iz proizvodnje in tudi upravni kadri.

Milijoni mladih ljudi, katerim je sovjetska družba dala na razpolago znanje in sposobnost kritične presoje realnega položaja, mimo propagandističnih shem. Prav v teh slojih razširjenega izobraženstva je nastalo, se utrjevalo in po-

sploševalo prepričanje, da je sovjetski način upravljanja gospodarstva in sploh družbeni sistem postal preveč birokratski, zaspan, okoren, nesodoben in v skrajni meri škodljiv. Prisotnost starih in bolnih voditeljev v politbiroju partije je bila, v tem okviru, samo zunanji pokazatelj nekega splošnega položaja, ki je porajal zastoj v nostranji politiki in rastoče probleme v svetu.

Sama sovjetska družba je torej porodila svoje notranje protislovje, pa tudi pogoje za njegovo premostitev. Prej ali slej sta nuja gospodarskega napredka in razvoj produktivnih sil morala privedi do tega, kar SZ doživlja na partijskem kongresu Gorbačeva. Prve klice te reformatorske nuje pa je bilo začutiti že za časa Andropova.

Kakorkoli to vzamemo, ugotoviti moramo, da je sovjetska družba pokazala, da v svoji notranjosti poraja tisto gonilno silo, za katero se je zdelo, da se je v določenem trenutku izčrpala.

Pri tem ne pozabljamo besed, ki jih je Mihajl Gorbačev dvakrat ponovil tovarišu Natti in drugim sodelavcem. Prvič na Berlinguerjevem pogrebu v Rimu, ko sploh ni bil v samem vrhu KP SZ, drugič pa v Kremlju, pred nekaj tedni: «Ber-

linguerjeve kritike niso bile zaman».

Z velikim zadoščanjem smo tako ugotavljali, da je ves sovjetski kongres stoji, z enominutnim molkom, počastil spomin na pokojnega Enrica Berlinguerja, ki ga je Jegor Ligačev označil za «vidnega predstavnika mednarodnega delavskega gibanja». Naš priljubljeni tovariš si je to priznanje zaslužil tudi s tribune, kjer so ga pred leti napadali zato, ker je sovjetske tovariše opozarjal na probleme in na način njihovega reševanja. Berlinguer je tedaj opravljal svojo visoko internacionalistično dolžnost, ki ni v nenehnem klanjanju, hvaljenju in pritrjevanju, pač pa dolžnost komuniste, da govori iskreno in naravnost. Kajti samo tako lahko pomaga prijatelju v stiski.

* * *

Švedska žaluje za svojim premierom, voditeljem skandinavske socialistične stranke Olofom Palmejem. Ubil ga je neznan terorist, ko je z ženo odhajal iz kinodvorane in se peš napotil domov.

Švedi podoživljajo umor svojega premierja tako, kot so v Ameriki doživljali travmo od Kennedyjevi smrti. Tudi zato, ker se jim je nekaj takega zdelo naravnost nemogoče. Pri nas, v Italiji, smo na teroristično nasilje psihološko že pripravljani in navajeni, kar seveda še ne pomeni, da cinično sprejemamo vsako nasilje. Razumemo pa, kaj pomeni za skandinavsko demokracijo, ki je doslej obravnavala terorizem zgolj kot «problem evropskega Juga», da se neko jutro zbudi v bridkem spoznanju, da je teror potrkal na njihova stalno odprta vrata.

Policijske in sodne oblasti skušajo ugotoviti, kdo je organiziral in naročil Palmejev umor. V kolikor pa ni nasilje slepo, lahko skušamo ta odgovor najti tudi v sami osebnosti švedskega voditelja, ki je s svojo politiko davno presegel ozke meje skandinavskega polotoka.

Olofa Palmeja se spominjamo še iz časov, ko je na Švedskem vladal njegov predhodnik Tage Erlander. Mladi Palme je bil v prvi vrsti na manifestaciji proti ameriški vojni v Vietnamu. Bil je v Hanoju in skušal posredovati za pomiritev. Kajti verjel je, da je pozitivna plat švedske stroge nevtiralnosti prav v možnosti aktivnega seganja na mednarodno pozornost, kjer vsi vedo, da nima vlada v Stockholmu nobenih specifičnih ali blokovskih interesov. V tem je bil Palme verodostojen povsod, kjer je nastopal.

Bil je pobudnik posredovanja v najbolj kočljivih položajih, kot je bila in je še vojna med Iranom in Irakom. Na bližnjem vzhodu se je aktivno zavzemal za diplomatsko rešitev, ki naj da Palestincem domovino, Izraelu pa varne meje po vrnitvi zasedenih arabskih ozemelj.

Palme je aktivno podpiral pravico

Moja vas

XIII. DEŽELNI NAREČNI SLOVENSKI NATEČAJ

1. Z namenom, da se pri otrocih okrepi zanimanje za vrednote slovenske ljudske kulture in da se ovrednoti raba narečja, sklicuje študijski center Nediža iz Špetra XIII. natečaj za spise v slovenskem narečju «Moja vas».
2. Natečaja «Moja vas» se lahko udeležijo vsi otroci iz vseh treh pokrajin, kjer živijo Slovenci v Italiji, ter otroci izseljencev, ki živijo v drugih krajih Italije in v tujini.
3. Vsebina spisa je prosta. Teme, ki jih navajamo, naj služijo le kot opora za izbiro: vas, družina, delo, živali, igre, vaški in drugi prazniki; izštevavnice, pravljice in zgodbe iz ljudskega slovstva. Priporočamo, da avtorji svoje spise tudi ilustrirajo, lahko tudi s posebno risbo ali sliko. Najmlajši se lahko udeležijo natečaja tudi s samo risbo in kratkim napisom v narečju. Priporočamo, naj bodo spisi čim bolj spontani in zapisani v govoru domačega kraja; predvsem naj si otroci ne delajo skrbi zaradi zapisa narečja, ki je lahko le približen.
4. Spise bo ocenjevala žirija, ki jo bo sestavljalo per kvalificiranih osebnosti s področja šolstva in kulture. Upoštevajoč starost udeležencev bo žirija za nagrajevanje izbrala spise, ki najbolj ustrezajo namenom natečaja in kriteriju spontanosti in izvirnosti, in določila nagrade. Vsi udeleženci bodo dobili diplomo o sodelovanju in spominsko darilo.
5. Spisi, ki morajo biti opremljeni z imenom, točnim naslovom in starostjo avtorja, morajo prispeti do 15. maja na naslednji naslov: «Moja vas» - 33049 San Pietro al Natisone (Udine).
6. Nagrajevanje bo v nedeljo, 29. junija 1986 v Špetru.
7. Spise in risbe bo hranil študijski center Nediža, ki bo tudi skrbel, da se objavijo v čim večjem številu.

držav in narodov Srednje Amerike, da prosto izbirajo svojo pot in se otresejo gospodarske, pa tudi politične odvisnosti od velike severne sosedice in izkoriščevalke. Zato je njegova vlada aktivno podpirala sandinistično revolucijo v Nikaragvi in sicer s finančno pomočjo, pa tudi s svetovalci in strokovnjaki.

Bil je aktiven borec za mir in razorožitev v Evropi. Najbrž ni naključje, da je prav Stockholm prestolnica, kjer se odvija evropska razorožitvena konferenca, edino srečanje, kjer evropske države za isto mizo diskutirajo o posledicah razoroževanja s predstavniki velesil. Palme je spodbujal pacifistično gibanje v Evropi in poudarjal svoje nasprotovanje raketnim sistemom, ki poudarjajo blokovsko povezanost in nasprotja. Sam se je udeleževal manifestacij za mir in razorožitev, zadnje čase pa je izrecno poudarjal, da nasprotuje oboroževalni tekmi v vesolju.

V svojem aktivnem pacifizmu je Palme šel tako daleč, da je obema velesilama sporočil, da bi Švedska sestrelila njihove rakete, ko bi letele nad njenim ozemljem. Švedska vlada je v tem pogledu pričela tudi ustrezne priprave.

Enako energičen kot do ZDA, je bil Palme tudi do vzhodne velesile. Zavzemal se je za pravice državljanov in oporečnikov, predvsem pa je odločno bra-

nil suverenost lastne domovine. Pri tem si ni pomišljal mobilizirati švedskih oboroženih sil, ko so sovjetske podmornice zaplule v švedske teritorialne vode.

V notranji politiki je Olof Palme skušal predvsem iskati odgovor na vprašanje o krizi socialne demokracije, ki je po 40 letih neprekinjenega vladanja morala na koncu sedemdesetih let za eno mandatno dobo prepustiti oblast zmernejim konzervativnim silam. To je bila namreč kriza socialnoskrbstvene države, ki ni segala na področja produktivnih struktur, z drugimi besedami povedano, ki ni postavljala problema premoščanja kapitalističnega sistema. Palme je iskal odgovore v «tretji poti» in švedski inačici socializma, ki naj bi nastala iz vraščanja socialističnega samoupravljanja v švedsko družbo. V ta namen je Palme spodbujal participacijo delavskih organizacij v zasebnih podjetjih in nastajanje «tretjega sektorja» v sosedarstvu, nekakšnega «družbenega samoupravnega sistema», ki bi konkuriral državnim in zasebnim podjetjem. V Palmejevih nadah je bilo, da bi ta tretji sektor v vzdušju tržne zakonitosti in konkurence na pragmatičen način poiskal zmagovito pot za premostitev protislovij enega in drugega ter uveljavitev socialističnih interesov. V tem pogledu je Olof Palme veljal za najbolj levega so-

cialista v Evropi. Tudi ni naključje, da je s temi predlogi ponovno osvojil oblast ob odločini podpori sicer šibke, toda pomembne švedske komunistične partije.

Ne vemo, kdo je Palmeja ubil. Gotovo pa je, da so bili oddani strelji proti navedeni politiki, zaradi katere smo ga spoštovali.

Padla sva dva diktatorja, na dveh koncih sveta. Jean Claude Duvalier s svojo ženo Michelle in Ferdinando Marcos e svojo soprogo Imeldo. Čeprav imata različno barvo kože in drugačno zgodovino, je med njima veliko skupnega.

Predvsem dejstvo, da sta oba bila krotki lutki ameriških interesov na dveh koncih sveta. Nekoč je Roosevelt govoril o pokojnemu «Machu» Somozi, krutemu tiranu v Nikaragvi in dejal: «Že res, da je kurbin sin, toda on je naš kurbin sin». In poudaril besedo «naš», kar je pomenilo, da služi ZDA in zasluži podporo, v brk vsem publicam o svobodnem svetu in demokraciji. Ni tajnost, konec koncev, da Združene države Amerike zanimajo samo državljanske svoboščine na vzhodu, ne pa na lastni strani planeta.

Konec koncev je to potrdil sam Ronald Reagan, ko je triumfalno odpotoval na malo Grenado in s tega okupiranega otočka proglasil svoj antikomunistični kredo ter zagrozil svobodni Nikaragvi z ameriško invazijo.

Marcos in Duvalier sta vodila filoameriška režima, ki sta v določenem trenutku začela razpadati. Prvi pod udarcem dobro organizirane gverile NPA (nove ljudske armade) in levičarske opozicijske fronte «Bayan», drugi pa pod pritiskom množičnih ljudskih manifestacij, ki so polagoma preraščale v prvi ljudski upor.

Strah pred zmago revolucije je narekoval domačim buržoazijam naglo iskanje rešitve, ki naj reši bistvo (gospodarski sistem, zavezništvo z ZDA) in se znebi nepotrebnega balasta - diktatorjev kot vidnega predstavništva preteklega režima.

V strahu pred revolucijo, ki bi je ne nadzorovala, je v obeh primerih nastopala kot povezovalni člen med sredinskim meščanstvom in upornimi ljudskimi množicami - katoliška cerkev, s svo-

jimi radijskimi postajami in kapilarno mrežo cerkva, skupnosti in duhovščine.

V Beli hiši so Reaganovi pristaši do zadnjega skušali rešiti diktatorje. Pravi-jo, da je Reagan osebni prijatelj Marcosa, toda to vsekakor ni veljalo za Duvaliera, ki je bil usmerjen prej na Pariz, kot na Washington. Toda ne gre za to. Bela hiša se je bala, da bi s prenaplo odstranitvijo tiranov vzbudila vtis pri ostalih zaveznikih, naprimer v srednji in Latinski Ameriki, pri Pinochetu, Strönsnerju, Chun Doo Hwanu v južni Koreji, pa na Tajvanu, v Pakistanu in tako naprej, da je pripravljena na mah zamenjati konja. Diktatorji bi se zbal in se začeli kretati samostojno, brez ameriških svetovalcev in varuhov. Od tod, torej, tolikšna previdnost. Ko pa so ameriški interesi prišli v nasprotje z interesi nosilcev teh diktatur, se v Washintonu niso več menili za podpisane javne in tajne sporazume. Diktatorjem so morali dokazati samo, da jih niso zapustili in jim nudijo varen beg na ameriških vojaških letalih ter pozlačeno zatočišče. Marcosu na Hawajih, Duvalieru pa za sedaj v njegovi priljubljeni Franciji, kjer ima že nekaj gradov in naropane milijarde.

O tem, da bi ZDA in Francija izročili te prekaljene zločince filipinskemu ali haitskemu ljudstvu, da bi jim sodilo, niti govora. Tudi ni upanja, da bi ZDA ali Francija vrnila tem oropanim in zadolženim ljudstvom velika bogastva, ki so jih diktatorji spravili na varno, v trezorje evropskih in ameriških bank. S tem bi si nakopičili nezaupanje ostalih «naših kurbinih sinov» po svetu.

Pa še nekaj je važnega, v tem primeru. Haiti in Filipini sta sedaj prezadolžena. Potrebujeta ameriško gospodarsko pomoč. Ta pa bo prišla samo, če bodo ustrezno zaščiteni ameriški gospodarski, politični in vojaško-strateški interesi na teh področjih. Ni naključje, da je do preloma režimov prišlo tedaj, ko so se opredelili velikemu zahodnemu zavezniku najzvestejši - vojaki. Tako imajo sedaj na Haitih hunto Duvalierovih častnikov, brez Duvaliera. V Manili pa vlado Cory Aquino, v kateri kar mrgoli bivših Marcosovih ministrov.

Toda to so le poskusi rešiti, kar se rešiti da. Gre za novo strategijo Bele hiše in Vatikana, ki pa še ni preizkušena. Kajti glavna zagonetka ostaja vprašanje, ali bo mogoče zavreti procesa osveščanja velikih ljudskih množic, ki so bile protagonist upora proti diktaturi in so glasno zahtevale nekaj povsem drugega: demokracijo, svobodo, pa tudi socialno pravičnost.

Politični in družbeni proces na teh področjih se torej še ni zaključil.

* * *

V Sredozemlju potekajo že tretjič grozeče ameriške pomorske in letalske vaje, ki niso usklajene v okviru «obramb-

Kongres sekcije Dolina

V soboto 1. marca je dolinska sekcija KPI imela svoj kongres v Prešernovem domu v Boljuncu. Kongres je soglasno odobril predlog tez CK in program ter amandma 32 bis, kot je bil objavljen v prejšnji številki Dela, ki mu je pa dodala še en odstavek: «Naša naloga je torej tudi, da si prizadevamo za enakopravnost Slovencev na vseh ravneh javnega življenja povsod tam, kjer živijo Slovenci v Avtonomni deželi Furlaniji Julijski krajini. Komunisti se moramo tudi v tem pogledu razlikovati od drugih ne samo po deklaracijah, ampak po dejanjih». Kongres je osvojil z zadovoljstvom pozornost in demokratičnost KPI. Obvezal je svoje člane, da utrdijo stike z ljudmi in vsemi družbenimi silami, potrdil našo voljo za urenitev socializma katerega osnovne vrednote so mir, sožitje in delo.

Na kongresu je bil potrjen za sekcijeskega tajnika tovariš Boris Kocjančič. Obširneje bomo o poteku poročali v prihodnji številki.

nega» pakta NATO, pač pa Reaganova samostojna pobuda razkazovanja mišic pred libijskimi obalami, kar naj bi zapolnilo praznino diplomatskih pobud na Bližnjem vzhodu. Pri tem se Reagan sploh ne meni za evropsko javno mnenje. V svoji spektakularni predstavi sveta si je pač moral izbrati novega predstavnika «carstva zla», posebno še sedaj, po Ženevi, ko je ameriško javno mnenje spoznalo, da Gorbacëv ni v ničemer podobnem znanemu krutemu, hladnemu in morilskemu boksarju iz filma «Rocky». Tako je sedaj «zli duh» postal libijski voditelj Gedafi, ki se s svojim čudaštvom kar prilega tej vlogi.

S svojim znanim čutom za piker humor je italijanski zunanji minister Andreotti, kateremu res nihče ne more očiti, da ni zvest Zahodu, zapisal pred dnevi: «Skušali nas bodo prepričati, da je Gedafi kriv tudi za potrese in neurja». No, ni naš namen komentirati položaj v Sredozemlju. Pač pa našega, tržaškega odmeva na te dogodke. Že drugič so ameriške letalonosilke iz libijskega zaliva priplule v Trst, kjer so si Amerikanci izvolili svoje zaledje. Pravijo, da so se odločili za tako oddaljeno mesto, ker je varnejše pred morebitnimi libijskimi represalijami in tudi zato, ker bi jih v Neaplju ne marali, saj je tam sedež poveljstva NATO, ki uradno nima nič skupnega s temi manevri prav zaradi odločnega nasprotovanja evropskih zaveznikov.

Trst je tako doživel mirno zasedbo tisočev marincev, ki so v civilu kretali po ulicah, nakupovali na debelo, popivali po barih in gostilnah, iskali ženske avanture, kot se pač spodobi za mornarje in vojake pod vsakim vzporednikom. «Piccolo» je tudi tokrat pozival k gostoljub-

nosti in pravijo, da so tako vsaj deloma nadomestili ameriškim vojakom občutek pomanjkanja zabavišč v mestu, ki res ni po meri mladim ljudem.

Vendar si niso pričakovali burje in mraza, ki je (najbrž po Gedafijevem naročilu) razpenila tržaški zaliv in prebičala ladje sredi njega.

Tako so ameriški vojaki lahko spoznali tudi drugo plat Trsta. Časopisi so sramežljivo zapisali, da je moralo kakih 600 ameriških mornarjev prespati kar na tleh, v pomorski postaji, ker se niso mogli vrniti s čolni na svoje ladje, saj bi jih burja prevrnila.

Na pomorski postaji... Kje pa je gostoljubje tega Trsta, ki je vabil mornariške strelce na večerjo? Redki so mornarji, ki so lahko prespali ba domu gostitelja ali, najpogosteje, gostiteljice. Toda vprašati se moramo, kje je gostoljubje zaveznikov? Mar italijanska vojska in policija nimata vojašnic, da bi premraženim ameriškim mornarjem ponudili posteljo, žimnico, odejo in jutranjo kavo? Mar v Trstu nimamo napol praznih hotelov? Saj burja ni nepričakovano zapihala v teh dneh, pač pa vleče že celo zimo, z redkimi prekinitvami.

Zavezniki pa taki. Tudi v tem primeru je Trst pokazal svoje pravo, merkantilno lice, ki je strnjeno v znani bezniški popevki o «dragem Johnnyju». Cello Gedafi bi bil sposoben večjega gostoljubja.

* * *

Ker smo že pri gostoljubju Trsta, si res ne moremo kaj, da bi ne omenili primera Ivana Groznega, oziroma Johna Demjanjuka, nacističnega zločinca ukrajinske narodnosti, ki so ga Američani izročili Izraelu, ker ga krivijo množičnih

pokolov Židov v uničevalnem taborišču Treblinka.

Šele sedaj, ko je vsem jasno, da Izrael Demjanjuka ne bo izročil nikomur več, kvečjemu ga bo obesil, so pri nas odkrili, da je Ivan Demjanjuk deloval tudi v Trstu, oziroma v Rižarni.

Da bi ga tržaško sodstvo zahtevalo od Amerike, niti govora. Hvala bogu, kajti bojimo se, da bi lahko tudi prišel na svobodo. Kakor Franco Freda in njegovi sodelavci nacistične celice iz Padove.

Vendar se nam zdi zanimiv podatek, da je Demjanjuk ostal v Trstu so leta 1952, se pravi celih sedem let po vojni, v kraju, kjer je zagrešil gnusne zločine. Seveda, ni bil sam. Z njim je bil Ernst Lerch, celovski gostilničar in prvi poveljnik Rižarne in toliko drugih nacističnih vojnih zločincev. Tu, pri nas, se jim je godilo dobro. V mestu so imeli dobro mrežo bivših kolaboracionistov, ki so jim hočeš nočeš morali nuditi kritje, denar in streho. Poglavlja tržaškega kolaboracionizma namreč niso nikoli v celoti razkrili, saj so jim zagotovili najprej prvi «alibi» boja za «italijanstvo», nato pa naličja hladne vojne, torej boja proti brezbožnemu komunizmu. Ukrajinci so pozneje dobili zatočišče v Avstraliji in ZDA kot «borci za svobodo izpod stalinizma». Med njimi tudi Ivan Grozni Demjanjuk.

Vsiljujejo se vrpašanja, kdaj bodo tržaški sodniki zaključili drugi del preiskave o Rižarni. Mar čakajo, da bo pomrla zadnja priča dogodkov?

Nismo pozabili, da je tržaškemu podzemlju pred desetimi leti uspelo preprečiti drugi del preiskave o kolaboracionizmu okoli Rižarne prav s kampanjo o «fojbah». Šovinizem, je pisal Vivante, je res zadnje pribežališče vseh lopovov.

Spremeniti volilni sistem?

Pred dnevi sem opazoval otroško igro. Tisti, ki je nenehno izgubljal, je skušal vsiliti drugim, naj sprejmejo nova pravila, da bi bila njemu v večjo korist.

Na to igro sem se spomnil, ko sem bral predloge o tem, da je treba nujno spremeniti volilni sistem v Italiji.

Radikalec Pannella naprimer predlaga uvedbo «uninominalnega volilnega okrožja» na britanski način, kar bi pomenilo, da je v vsakem volilnem okrožju izvoljen predstavnik, ki prejme relativno večino glasov. Pannella poudarja, da bi bile stranke hočeš nočeš prisiljene zediniti svoje kandidate v boju proti nasprotniku.

Kam Pannella cika, ni težko razumeti. Sicer poudarja, da bi to omogočalo alterniranje vlad, v resnici pa je navdih zgolj v njegovem zagrizenem in total-

nem sovraštvu do komunistov. Kajti jasno je, da bi odprava proporcionalnega sistema omogočila komunistom, da pridejo v parlament samo v okrožjih, kjer imajo sami absolutno večino. Povsod drugje bi se antikomunistične sile zedinile proti kandidatu leve opozicije. Socialisti pa bi lahko letali zdaj na to, zdaj na drugo stran in izsiljevali čimveč svojih kandidatov. Stvar bi se končala tako, da bi imeli v parlamentu veliko večino sredinskih in sredinskolevih predstavnikov ter majhno komunistično opozicijo. Kar Pannelli in njegovim ni uspelo na demokratskih volitvah, bi uspelo z goljufigo... na britanski način.

Vendar niso vsi za to. V socialističnih krogih ne zaupajo takim predlogom, ker se boje demokratskega izigravanja in «aut auta»: ali z nami, ali s komunisti.

Mlinska kamna bi jih strla. Zato se ogrevajo (pri nas tudi mladi deželni odbornik Carbone) za «nemški sistem», ki dopušča proporcionalno delitev poslanskih mest samo strankam, ki presežejo 5%. Vse ostale nič. To seveda vodi k poenostavljanju sistema političnih strank, ker bi bile majhne stranke prisiljene sklepati volilna zaveznitva z močnejšimi. V Italiji bi, po taki zamisli, imeli komunistično stranko (skupaj z DP), veliko socialistično stranko (skupaj s PSDI in radikalcij), laično zaveznitvo republikancev in liberalcev, KD in desnico. Torej vsega 5 strank. Vprašati se je treba, ali bi do takega poenostavljanja sistema ne prišlo tudi z dogovarjanjem med strankami. Očitno se socialistom mudi in hočejo postaviti šibkejše partnerje pred dovršeno dejstvo in vsiljeno izbiro.

V naših krajih ima Carbone še dodatno željo: odpraviti, s poenostavljanjem, nevarne tekmece in prisiliti Listo v Trstu in furlansko gibanje v Vidmu, naj se takoj opredelita in sprostita svoje glasove. Kajti jasno je, da bi pregrada 5% izločila iz igre Listo za Trst, proletarsko demokracijo, Slovensko skupnost, furlansko gibanje in najbrž tudi republikance ali liberalce. Druga varianta, odprava sistema ostankov za manjše stranke, pa samo DP, MF in SSK, morda pa tudi LpT, če bi njen osip bil zelo močan.

Kaj pravimo na vse to komunisti? Ni tajnost, da načeloma nasprotujemo misli, da zadostuje sprememba pravil igre, če hočemo uresničiti svoj cilj demokratične alternative. Nasprotno, problemi so politične narave in jih je treba reševati na politični ravni. Sistemске rešitve naj torej ne bodo pretveza za politične ukane.

Nismo pa proti zamisli o določenih sistemskih rešitvah, ki naj poenostavijo italijanski politični ustroj in mu zagotovijo večjo učinkovitost ter ponovno

zblizanje med občani in politiko.

Tako ni tajnost, da je KPI vedno bila za enoparlamentarni sistem, kar pomeni, da Italiji zadostuje ena sama zbornica parlamenta. Res ne potrebujemo sistema dveh zbornic, razen če bi ne diferencirali njihovih funkcij. (Pomislimo samo, da je ustava predvidela skoraj tri zbornice, saj uvaja tudi CNEL — svet za delo in gospodarstvo, ki pa ni nikoli zaživel).

Nekateri opozarjajo tudi na nujnost, da se zagotovi deželnim upravam pravico, da pridejo do izraza tudi v Rimu.

Glede samega volilnega sistema je KPI večkrat poudarila, da nasprotuje prisilnim poenostavljanjem sedanjega propozicnega sistema, ki odraža realno razmerje med volilci.

Pač pa bi bili pripravljene razpravljati o možnih spremembah na ravni krajevnih uprav.

Diskusija o tem, ali naj se pokrajine ukinejo in nadomestijo z medobčinskimi skupnostmi za načrtovanje, oziroma

decentriranimi organi deželne uprave, je že znana. Na dan pa prihajajo tudi zamisli o določenih spremembi volilnega sistema v občinah z nad 5 tisoč prebivalci.

Vsi dobro vedo, da je nosilec oblasti, tudi v očeh ljudstva, predvsem župan. Zato bi morda kazalo uvesti posebne oblike neposredne izvolitve župana. Ali tako, da se mandat avtomatično poveri kandidatu, ki je prejel največje število glasov (stranke in preferenc) ali pa tako, da se o njem predhodno dogovorijo stranke in tako omogočijo volilcem, da se izrečejo tudi o koaliciji, ki naj vodi občino v bodoče. Kaj to pomeni, bodo bralci najboljše razumeli, če pomislijo na to, kako so bili prevarani volilci v Nabrežini.

To so, torej, sistemske spremembe, o katerih smo tudi pripravljene diskutirati. Da bo naša demokracija učinkovitejša, ne pa, da bi ogoljufali volice za njihovo sveto pravico svobodnega in polnega odločanja.

st.s.

Dva tisoč let kamna iz Nabrežine

Dvatisočletnica je že tako ugleden in visok jubilej, da je njegovo praznovanje precej težko povezovati s kako temeljito prenovo, pravim novim rojstvom. Pa vendar so se v Nabrežini — uradno občina Devin-Nabrežina na Tržaškem — podjetni možje odločili, da bodo poskusili prav to. Vrsta najrazličnejših razstav, predstav in drugih prireditvev, ki se bodo vrstile vse leto, naj bi v resnici pomenila predvsem nekakšno ponovno rojstvo za sloviti nabrežinski marmor.

Zgodovina nabrežinskega marmorja, s katerim so v prvih stoletjih našega štetja gradili in krasili ponosne palače uglednega Ogleja in še marsikaterega mesta ali naselbine starih Rimljanov, je pravzaprav zgodovina vzponov ali padcev te trde in težke kraške dejavnosti.

Tisočletje ali več je bil dragoceni kamen komaj dober za gradnjo skromnih kmečkih hiš. Nato spet vzpon v osemnajstem in devetnajstem stoletju. Palače v Trstu in nekatere v Benetkah, pa čeprav je Beneška republika raje uporabljala kamen iz svojih istrskih kamnolomov.

Z Južno železnico je kraški marmor prodril v osrednjo Evropo in na avstroogrski dvor. Brez marmorja iz Nabrežine bi bili videti precej drugačni dunajski parlament, schönbrunski dvorec, budimpeštanska opera in še premnoge palače v Pragi, Grazu, Salzburgu, tudi Zagrebu in Ljubljani. Nato spet padec med prvo svetovno vojno in ponoven vzpon v tridesetih letih, ko so z nabrežinskim kamnom okrasili med drugim kraljevsko palačo v Kairu in železniško postajo v Milanu. Po študiji dr. Ruggera Pizzula bi zadnje obdobje lahko obveljalo kot najhujši padec kamnoseške dejavnosti okrog Nabrežine. Leta 1970 so v nabrežinskih kamnolomih izklesali še več kot sto tisoč ton marmorja, petnajst let kasneje pa le še kakih sedem tisoč ton. Od 27 kamnolomov pa jih je v istem obdobju ostalo samo 19, v katerih dela še 58 delavcev.

Zakaj ta ponoven povojni padec? Dr. Ruggero Pizzul našteva številne vzroke in razloge. Najpomembnejši je nedvomno ta, da je bilo delo v nabrežinskih kamnolomih že od nekdaj nadvse težko, zamudno in predvsem ročno. Nabrežinski marmor se namreč skriva pod debelimi plastmi drobirja in močno razjedjenih skal (včasih več kot dvajset metrov), tako da morajo velikanske klade vlačiti iz lukenj, kamor praviloma ne morejo tovornjaki ali traktorji.

Zastarela a vendar draga tehnologija podjetij, nezanimanje ljudi za težko delo, konkurence drugih kamnolomov (samo v Italiji jih je več kot 150), novi gradbeni materiali. In tako naprej . . .

(Nadaljevanje na 12. strani)

Tovariš Miloš Budin je prinesel pozdrav Kraške gorske skupnosti ob otvoritvi razstave v Sseljanu.

Komunist

Alessandro Natta

Čas tveganja in možnosti

Italijanska republika slavi že 40 let: to so leta sprememb, pa tudi pomembnega razvoja naše družbe. Naša država je postala industrijska, sedma med industrijskimi državami na svetu. In obdobje zadnjih petnajstih let v Italiji zaznamujejo kljub veliki nestabilnosti in neurejenosti mednarodnega gospodarstva pomembne spremembe na področju inovacij, narasel je terciarni sektor in razširila sta se mala in srednja industrija.

Bistveni sestavini tega procesa, v središču vsakega boja za osamosvojitve, pravico in napredek delavcev, in razvoj gospodarstva in italijanske demokracije sta bila delavsko gibanje in naša partija, ki sestavlja njegov velik del. Ravno to je največji vzrok za naraščajočo moč in pomembnost KPI v življenju države. Kot dobro veste, nismo v minulih 40 letih nikoli imeli funkcij v vladi, če izvzamemo slavno, vendar kratko obdobje odpora in čas takoj po vojni, ki pa ga je kmalu prekinilo širjenje »hladne vojne«.

Blokiranje političnega aparata in demokratskih ustanov so vplivali na gospodarsko življenje ter poudarjali težave, za katere so bili zadnja leta značilni, če že ne stagniranje, pa vsaj velika upočasnitev nadaljnjega vzpona in njegove motnje.

Odgovor na krizo vlade in italijanskega kapitalizma je nastal po obrazcih in merilih liberalistične ofenzive, ki je besnela po vsem zahodu. Ofenziva, povzamemo jo lahko z geslom »manj države, več trga«, se je uveljavila v politiki, ki se je zato usmerila predvsem k zmanjševanju plač in nagrajevanja, skratka, odvijanju odvisnega dela, napadom na pridobitve socialne države in prerazdeljevanju bogastva v prid profita in finančne moči ob hkratnem kaznovanju ne samo dela, temveč tudi male in srednje industrije.

Skupaj iz tveganja

Tako se je zaostriilo tipično italijansko nasprotje med družbo, polno življenjske moči, in državo, ki ob vse nižji storilnosti vse manj uspešno opravlja storitve. Tudi v družbi so se stari napakam pridružile še nove: širi se kriminal, se pravi terorizem, mamila, mafija, zlorabljanje javne dediščine. Ni mogoče skriti, da je delavsko gibanje pretrepelo udarce liberalistične ofenzive na gospodarskem, političnem in ideološkem področju. Velike težave so se pokazale tudi v sindikatu; tudi naša partija občuti težave, skozi katere gre sta družba in njen odnos do politike.

Ta moj kratki povzetek je imel namen razložiti vam samo nekatere temeljne prvine iz okvira, iz katerega izhaja po našem mnenju predlog za demokratično alternativo sedanjim smerem narodnega življenja, alternativno, ki sestavlja hrbtenico 17. kongresa KPI.

Ta predlog ponujamo družbenim silam, ki

jim je do temeljite reforme ustroja in mehanizmov italijanskega gospodarstva in demokracije. Bojujemo se za to, da bi ta perspektiva dozorela in se uveljavila, in se zato, čeprav tudi polemično, vendar brez vsakršnega sektaškega zapiranja obračamo k Socialistični partiji Italije; nekaj zaradi našega skupnega izvora, nekaj pa tudi zaradi tega, ker SPI danes preživlja vse hujše nemire zaradi vse očitnejšega razhajanja med predlogi reform in konservativnim stališčem, na katero se je postavila vladna politika. Hkrati se obračamo h katoliškim strujam, ki so občutljive za vrednote solidarnosti, in demokristjanom, ki zunaj esistencialnega populizma opozarjajo na nepravilnost politike, ki prizadeva najrevnejše in odriva vse širše plasti na obrobje. Pri vseh laičnih in demokratskih skupinah skušamo zbuditi zavest o tveganjih, ki so jim izpostavljene država in njene institucije, in pripravljenost, da se bodo brez diskriminacije, na podlagi enakopravnosti vseh sil, ki so bile ustanovile republiko, zavzemajo za uresničevanje programa, ki bi bil usmerjen predvsem v gospodarski razvoj, tehnološke inovacije, polno zaposlenost delavskih in intelektualnih krogov ter prilagajanje institucionalnega življenja, zato da bi vsi skupaj vtilili moč in enotno dialektiko procesu napredovanja italijanske demokracije.

Kongresne teze, razprava in politična akcija komunistov perspektivo demokratične alternative tesno povezujejo z »evropsko

Alessandro Natta 17. februarja govoril političnemu aktivu Beograda o težah za 17. kongres italijanskih komunistov in pri tem posebej obravnaval tudi mednarodna vprašanja. Objavljamo daljše odlomke iz tega njegovega govora.

opredelitvijo«, če smem uporabiti ta izraz, ki gotovo ni ustrezen, uporabljam pa ga zaradi lažje razlage, opredelitvijo, ki jo je KPI postavila za temelj svoje strategije že pred več kot 15 leti in ki z razvojem položaja izpričuje vse svoje možnosti.

Po pravilih obojestranske koristi

Spori na različnih območjih tretjega sveta ustvarjajo križišče dveh linij univerzalne napetosti: razmerje med vzhodom in zahodom ter severom in jugom.

Zaradi kaotičnega stanja svetovnega gospodarstva in vse bolj napetih odnosov med vzhodom in zahodom se je liberalistična nasprotna ofenziva, ki je v resnici konservativna, spremenila za tretji svet v nepričakovano nesrečo.

Neenaka menjava, ponovna uvedba protekcionizma, večasih odkritega, večasih prikritega, s strani kapitalističnega zahoda do tretjega sveta, ki je povzhu izpostavljen še manevriranju z dolarjem in sistematičnemu odlivanju kapitala; prevladovanje modela funkcionalne ekonomije glede na interese svetovnega trga skupaj z zaostrovanjem nasprotij med zapuščanjem vasi in monstrozno urbanizacijo; šibkost, odvisnost in celo podkupljenost državnih struktur in vodilne elite – vse to je neusmiljeno poglobilo pre-

pad, ki loči industrializirani sever od nerazvityh celin.

Zatorej se nam zdi odločilno, da se, hkrati ko se začne proces zmanjševanja napetosti in razoroževanja v odnosih med vzhodom in zahodom, naveže v mednarodnih institucijah in resničnosti svetovnega gospodarstva tudi dialog med severom in jugom.

Prepričani smo, da je mogoče uresničiti politiko sodelovanja med severom in jugom pri razvoju, tako da se odločno in vsesplošno, vendar ne inflacionistično oživi svetovno gospodarstvo, to pa je potrebno in tudi mogoče, če razvoj ne poteka po zakonih močnejšega in v znamenju prodiranja nadnacionalnih družb v tretji svet, sicer pa so posledice tega že vidne. Do gospodarskega oživljanja mora priti po pravih obojestranske koristi tako severa kot juga.

Dovoljevati si ne smemo nobenega slepljenja. Boj za razvoj, splošno oživljanje svetovnega gospodarstva bo težaven in dolgotrajen, in sicer zaradi različnih interesov, nakopičenih neravnovesij in ustaljenega načina življenja, ki pa ga je treba spremeniti.

Pripravljeni na velik trud

Ravno zato da bi odpravili delitve, ki cepijo človeštvo, in spremenili sedanjo medsebojno odvisnost v enakopravne odnose sodelovanja med enakimi, hočemo delovati skladno z velikimi tokovi, ki se gibljejo po široki svetovni areni.

Pri tej svoji nalogi poudarjamo veliko vlogo gibanja nevrščenih držav, sorodnost namer in interesov, ki morajo povezovati EGS s težnjami tega gibanja, ki se je rodilo in uveljavilo kot neodvisni dejavnik svetovne politike. Poslabšanje mednarodnih odnosov do praga nove hladne vojne je bilo krivo tudi za že znane resne težave gibanja nevrščenih ter zastoj začetek slabitve procesa gospodarskega povezovanja in politike EGS. Hkratnost teh dveh procesov je nadvse zgovorna!

Zarek upanja, ki je zasijal na vrhunskem sestanku v Ženevi, daje po našem mnenju možnost za novo oživljanje gibanja nevrščenih, saj lahko s svojimi pobudami pomaga k dejanskemu popuščanju napetosti na vseh področjih mednarodne ureditve. To ravno tako velja za EGS.

Sedanji čas zahteva od vseh komunistov, osvobodilnih in naprednih sil in jim postavlja za nalogo, da spet temeljito pretresejo zamisli, ki so nas navdihnile, cilje, ki so razlog za naš obstoj, in metode za njihovo uresničenje; sedanji čas izključuje skeptično odkrekanje ali dogmatsko slepo ravnanje; to je čas razmišljanja o naših učiteljih, velikanski dediščini njihovih spoznanj in del, zato da jo bomo obnovili in izrabili.

Menimo, da lahko mi, nasledniki Gramscijeve in Togliattijeve partije, iskreno povečamo vam, ki ste imeli srečo in čast, da ste svoje boje bojevali pod vodstvom Tita, ki je vsemu svetu pokazal dve izjemni poti – k socializmu in nevrščenosti, da smo vsi poklicani k velikemu trudu pri analiziranju in idejnem in političnem ustvarjanju, vsak po svoje.

Izražam trdno prepričanje, da bomo znali biti kos zahtevam tega časa, polnega tveganja in možnosti, če si za glavni cilj naše naloge zastavimo nekatere temeljne resnice, ki so sestavni del poti, ki so jo komunisti že prehodili.

Komunisti niso avantgardna partija že po svoji naravi: to vlogo si morajo osvojiti in si jo osvajati vsak dan znova, pripravljeni odgovarjati na nenehne spremembe vsakdanjega življenja.

Surgelati zamrznili Kras

Boljše vizitke od poledice iz prejšnje sobote igralke Surgelati Verona niso mogle imeti. Morda se je kdo (žal redkih) gledalcev moral do zgoniške telovadnice spustiti kar po..., pravi hlad pa je zajel notranjost ko je bila že v uvodnih udarcih Damjana Sedmak brez pravega orožja proti razpoloženi Zampinijevi. Jasna Bernardič je s svojo ultra obrambno igro spravila ob živce Cergolovo in malo kasneje še Zampinijeva, njena obrambna igra pa je bila tudi izraz predaje državnega naslova objektivno močnejšim nasprotnicam.

Kras bo v namiznoteniški A ligi letos drugi. Vsi so se zavedali, da bo naloga izredno težka, skoraj nemogoča. Nihče si ni zato pulil las in vsi smo lahko zadovoljni, da je ta športna enota že dvakrat osvojila državni ekipni naslov poleg tolikih uspehov njenih posameznic.

Prvenstvo A lige se bo za Kras zaključilo v nedeljo zjutraj v Neaplju proti Stetanu, ekipa iz Verone pa si je naslov matematično priborila z zmago v

Zgoniku.

Dogodek v Zgoniku je potisnil malo ob stran ostali elitni ekipi. Sicer je Meblo v Nervesi pokazal bolj malo proti domačim odbojkaricam. Bolj od predvidenega poraza peče šibak odpor, ki so ga naše igralke nudile, saj so v treh delih zbrale točk le za poldrugi set. V soboto 8. marca bo Meblo nastopil v Nabrežini proti Frattam. Obeta se zmaga, ki bo res obdržala Meblo pod vrhom lestvice vendar z zavestjo, da je pot na vrh še zelo strma.

V Montebelluni je Jadran izgubil gladko (87:100) proti nasprotniku, ki je nudil na papirju celo dve točki. Košarkarji Jadrana so bili zelo slabi v obrambi, slabo so lovili odbite žoge in netočno metali proste mete. Vse te lastnosti so ovrednotile domačine, ki so tekmo zaključili povsem sproščeno v svojo korist.

V prihodnjem kolu bo Jadran doma igral proti vodeči ekipi Citrosila iz Verone. Obeti seveda niso najboljše.

Kontovel Electronic Shop

Vreme ohromilo nogometaše

Nogometne nedelje skoraj ni bilo. V tretji kategoriji je bil dan že itak namenjen zaostalim srečanjem, ki so zaradi poledice in dežja ostala še bolj zaostala. Vrh ostaja zato nespremenjen s Primorjem na prvem in Krasom na drugem mestu. Loči ju samo točka, medtem ko je Primorec izgubil korak.

V prihodnjem kolu bo na Proseku na sporedu ključno srečanje med vodečima enajstERICAMA. Obeta se brez dvoma napeta tekma. V prvem srečanju v Repnu je slavil Kras z gladkim 2:0. Igrali bodo še naslednji pari: Gaja - Aurisina, Primorec - Union in Breg - S. Marco.

Bazovska Zarja je edina odigrala predvideno srečanje in doma izgubila proti Stocku (0:1), tekme v Križu pa zaradi neuporabnega igrišča niso mogli odigrati. Za Vesno je bilo kolo na papirju lahko, v borbi za vrh lestvice pa izgleda trenutno miljska Fortitudo nekoliko močnejša.

V nedeljo 9. marca bo Vesna igrala proti Arrigosport, ekipi iz spodnjega dela lestvice. Križani bodo igrali na tujem. Izredno težka naloga čaka Bazovce. Gostovali bodo pri Vivai Busà, enajstERICI, ki na lestvici le malo zaostaja za Zarjo.

TKP Sirena: dragoceno delo

V Barkovljah so imeli prejšnji teden občni zbor TPK Sirena, športnega kolektiva preko katerega so prišli zamejski Slovenci ponovno do koščka svoje obale.

Barkovljansko društvo opravlja zato izredno dragoceno delo in ustvarja naravne vezi naših ljudi z morjem. V minuli sezoni so jadralci in jadralke Sirene nastopili samostojno ali kot italijanski državni reprezentanti na zelo kakovostnih regatah doma in tudi daleč v tujini ter obenem dosegli več zelo dobrih rezultatov.

Ob športnem programiranju ima Sirena največje skrbi v izpopolnjevanju svojega sedeža in obnavljanju zelo dragega inventarja.

Spodrsrljaj Sloge

Med obilico odbojgarskih rezultatov je bil žal zabeležen poraz Sloge v ženski C2 ligi proti Killjoyu iz Trsta. Poraz 1:3 spravlja Slogašice v nevaren položaj na lestvici. V isti ligi je Bor zmagal v Gorici proti Crisciju s 3:2.

V enakovredni moški ligi je Bor odpravil NPT s 3:2. Težave je imel predvsem v uvodnem delu srečanja.

Ena zmaga in dva poraza sta obračun deklet v D ligi. Kontovelke so z gladkim 3:0 odpravile šibko Intrepido, Breg pa je tesno (2:3) izgubil proti NPT. Slogašice so se na Opčinah srčno borile proti Canonu iz Tržiča, vodilni ekipi na lestvici. Dvakrat so uspele izenačiti stanje, v zadnjem delu pa jim je žal zmanjkalo moči. Zapustile so vsekakor zelo dober vtis.

Bubka - sovjetski Rambo

Skakalec s palico Bubka (SZ) se je mudil na turneji po ZDA: Doživel je celo, da so ameriški sodniki «prisilili» domačega skakalca, da je proti njemu zmagal, v dveh nadaljnjih tekmovanjih pa je Sergej Bubka popravil svetovna rekorda do 5,94 in 5,95 m in potrdil, da se kar tako ne da.

Kolesarji in smučarji

V nedeljo 9. marca bo kolesarski klub Adria iz Lonjerja priredil mednarodno dirko z udeležbo dirkačev iz severne Italije, Slovenije in Hrvaške. Možen je dodatek tudi drugih tekmovalcev, ki so v Istri na pripravi. V Ravasclettu bodo isti dan 20. zimske športne igre. Tekmovanje predvideva veleslalom in SPDT računana na masovno udeležbo zamejskih smučarjev.

(Nadaljevanje z 9. strani)

Pa vendar, tudi v naših časih je dovolj prostora za donosno klesanje dragocenega nabrežinskega kamna. Tako so vsaj prepričani zanesenjaki, ki so dali postaviti pred občinsko knjižnico na nabrežinskem trgu velik kamen, v katerem je vklesana letnica 2.000, in ki so za vse leto 1986 pripravili vrsto razstav, predavanj, turističnih prireditev in gospodarskih manifestacij, ki naj bi pomenile ponovno rojstvo nabrežinske kamnoseške dejavnosti. Minuli petek je tako bila v Trstu in Sosljanu nekakšna ustanovitveno-predstavitvena informativna prireditev, ki naj bi opozorila na pomembno obletnico, že 7. marca pa bo prva velika razstava ob dvatisočletnici nabrežinskih kamnolomov.

Zgodbo o dvetisočletjih nabrežinskega marmorja in o novih pobudah smo prepustili dvema izmed teh podjetnih zanešenjakov – prof. Zvonku Legiši, predsedniku SKD Igo Gruden, in devinsko-nabrežinskemu županu Bojanu Brezigarju.

Kamnolomi in Nabrežina

Kamnolomi so Kamen, kamen je Kras. Pesniki so o njem napisali številne poezije in opevali njegove naravne lepote. Pogled raziskovalca je bolj realističen. Ostre, poševne brazde kraških skal so posledica tisočletnega prepevanja. Videti je, ko da je narava spraskala s teh skal zemljo – kakor meso s kosti – in da je ostal le velikanski geološki skelet.

Kras se je rodil iz morja: pred približno sto milijoni let so se v teh krajih širili grebeni, kopršne vidimo danes na koralnih območjih tropskih morij. V njih so živeli organizmi, ki so imeli pomembno vlogo pri gradnji organskih usedlin. Zato v teh usedlinah pogosto najdemo okamenine. Najznačilnejše okamenine kraškega izvora so videti na kamnu kot temne vijugaste lise na svetlosivem ozadju, prav zaradi njih pa je izbrusen in zgleden kraški marmor še toliko lepši. To lepoto so prvi odkrili Rimljani. Zgodovinarji si še niso enotni, ali so se rimske ladje najprej zasidrale v današnjem Trstu ali v Sosljanu, gotovo pa je, da so iz Sosljana prevažali kamenje z ladjami do Ogleja, Trsta in Altina. Baje so tudi prvi kamnolomi bili prav v Sosljanu, kjer se apnenčaste skale nad morjem kar same ponujajo.

V Ogleju so uporabljali tudi istrski apnec, vendar kaže, da so dajali prednost kraškemu zaradi njegove trajnosti, kristalinske granulacije, a tudi zato, ker je bil enako uporaben v gradbeništvu in kiparstvu. Zaradi čudne igre svetlobe dobi ta kamen na soncu nekakšno toplo prevleko, odtenke zelo privlačne slamnate barve. Zaradi te svežine kamna se obiskovalcu oglejskega muzeja zdi, da so arheologi z vsemi mogočimi pripomočki in kemikalijami zgledili ostanke tamkajšnjih številnih spomenikov, v resnici pa so jih kratko malo le oprali z vodo.

Vile in nešteti sužnji

Kakšna sta bila tedaj Nabrežina in Sosljan? Izkopanine kažejo, da je rimska gospoda imela tu vile, v kamnolomih pa naj bi delali izključno sužnji. In njihove delovne izkušnje so se prenašale z roda na rod vse tja do srede prejšnjega stoletja, ko so v kamnolome pripeljali sodobnejše stroje.

V zgodovini je malo podatkov o uporabi kraškega kamna po propadu Ogleja (452.

leto) pa vse do konca 18. stoletja. Toda dovolj zgovoren dokaz so vasi, ki so nastale in se razvile v bližini kamnolomov, saj je bil gradbeni material lahko le kamen.

Nekatere kraške vasi so zrastle na temeljih nekdanjih rimskih zaselkov. Nekdanja kraška hiša, prilagojena okolju, je odražala njegovo revščino: prvotno je bila pravokotna, enoprostorna stavba, sprva krita s slamo, pozneje s kamnitimi skalami. Dvorišče je v poznejši dobi krasil kamnit vodnjak, v katerega je pritekala voda po kamnitem žlebu. Vhod na dvorišče je zapiral kamnit obok – kolona – na katerega je gospodar dal včasih vklesati svoje ime in leto gradnje. Tako na primer, najdemo na oboku v Križu letnico 1499, v Šempolaju 1566, v Nabrežini 1697. Pri hiši pa je bilo več kamnitih izdelkov: posoda za olje in druge poljske pridelke, možnarji različnih velikosti, korita, umivalniki, stiskalnice za oljke ali grozdje, stebri, mize, stoli.

Do 15. stoletja so bile naše vasi še zelo majhne. Križ je na primer imel v začetku 16. stoletja le 80 prebivalcev, sto let kasneje 370, leta 1827 jih je že imel 724, leta 1884 pa kar 1372. Dejstvo, da je tolikšen prirastek pripisati le moškim, kaže, da so v tistih letih začeli obratovati kamnolomi in da so zaposlovali vse več delavcev.

Marmor potuje v svet

Leta 1857 je bila dograjena Južna železnica in to je bilo nadvse pomembno za razvoj nabrežinskih kamnolomov in same vasi. V Nabrežini so med drugim speljali progo po kamnitem viaduktu, ki je postal svojevrstna reklama za nabrežinski marmor. Proga pa je bila tudi najbližja in najhitrejša pot do Dunaja. Avstroogrsko cesarstvo, ki je v drugi polovici prejšnjega stoletja gradilo monumentalne dunajske palače, pa je še kako potrebovalo marmor. Veliko mož je kar čez noč zamenjalo poklic: zapustili so polja in ribiške mreže in si poiskali delo v kamnolomih. Nekateri domačini so tudi samo odprli kamnolom. Tako je leta 1856 začel obratovati kamnolom Leopolda Radoviča. Nekateri krajani so postali vozniki, drugi obrtniki. Mnogo delavcev je prišlo z zgornjega Krasa, drugi iz bližnje Furlanije, nekateri celo iz Južne Italije. V nabrežinskem župnijskem arhivu je prvič označen novi poklic ob imenu Francesco Ciarcosi leta 1851. Sam se je podpisal kot »tagliapietra« (kamnosek). Delavcem iz okolice Belluna je župnik pripisal poklic »lapicida viae ferratae«. Šele nato so prišli na vrsto domači kamnolomci, ki so se nedvomno naučili nove obrti pri tujih mojstrih, saj jih iste župnijske knjige omenjajo sprva kot »agricola« ali »pescator« in šele kasneje kot »lapicida«.

Nabrežina je ob koncu stoletja podvojila število prebivalstva (1600). Tolikšnega prirastka v tako kratkem obdobju ni zaslediti v nobeni drugi vasi na Tržaškem. Nabrežina ni postala samo kamnoseški kraj, ampak tudi gostinsko središče. V vasi je bilo 35 gostiln, toda kljub temu je bilo težko najti prenočišče. Značilno je, da so večino gostiln imeli lastniki kamnolomov. Delavec je delal za nekaj kron na dan in če se je predolgo zamudil v gostilni je del plače spet vrnil delodajalcu.

Zgodovina ali zapisniki nekdanjih nabrežinskih podjetnikov ne omenjajo takih malenkosti, prav tako pa ne govore o trdem delu v

kamnolomih. Nekateri delavci so morali na delo pešati po tri, štiri ure. In le košček polente in kaša za kosilo. V mrazu in sončni pripeki so globoko v »javi« pripravljali »kunjere«, sklonjeni morda ves dan nad peklenskim kamnom. Delavec je s tem vsakodnevnim mutastim tovarišem, ki se mu je trdovratno upiral, sklepal prijateljske vezi, se z njim pogovarjal, ga klet. Človek je klesal kamen, a tudi kamen je sklesal človeka. S kapljami potu in krvi je delavec dal kamnu del sebe, kakor da bi mu dal življenje.

Velike in težke kamnite bloke je bilo treba spraviti iz kamnoloma z vozmi. Vozovi so bili težki, imeli so tudi 10-centimetrske kolesnice, po osem parov volov pa je po skalnati strmini vleklo do 20 ton tovora. Tak voz je imelo kakih sedem nabrežinskih voznikov. Kamniti blok so nato sprejeli žagarji, ki so z veliko ročno žago drsali po kamnu tudi več dni, dokler mu niso dali zaželeno obliko in velikost. Šele tedaj so ga z volovsko vprego odpeljali do nabrežinske postaje ali v Trst.

Hkrati z razvojem Nabrežine in njenih kamnolomov pa se organizira tudi njegovo delavstvo. Idejo o socialni pravičnosti, ki so že v začetku 19. stoletja zajele Evropo, so povzeli tudi kamnoseki. Okrog leta 1890 je v vasi žc »odbor strokovne organizacije kamnosekov«, ki hkrati vodi socialistično stranko. Bil je to prvi zametek sindikata nabrežinskih delavcev. Voditelji gibanj niso imeli lahkega dela, saj jih nihče ni hotel sprejeti na delo. Toda boj se je vsekakor začel in nadeljeval: boj za pravičnejše odnose, bolj človeški delavnik, za boljšo plačo.

Vrhunec sindikalnega boja je bila stavka, ki je trajala od 24. novembra 1904 do 10. aprila 1905, skupaj 136 dni. Vendar delavci kljub enotnemu nastopu še niso dosegli zahtevanih pravic. Leta 1890 je bil kamnosek plačan 3,6 krone za 9,30 ur dela. Po stavki leta 1905 so plačo dvignili na 4,8 krone. Šele po stavki leta 1911 so delavnik skrajšali za eno uro, plačo pa dvignili na 6,2 kroni. Po teh uspehih je v kamnolomih živahneje zapela pesem kladiv, dlet in parnih turbin, ki so poganjale stroje v delavnicah. Toda že je bila tu 1. svetovna vojna. Železno orodje so pretopili v orožje, kamnarske delavnice pa so postale vojašnice in skladišča.

Po vojni so kamnolomi, sicer težko, ponovno zaživel. Marmor je šel dobro v denar in videti je bilo, da bo Nabrežina spet doživela zlate čase. Na tone in tone obdelanega kamna je šlo v Egipt, še več pa so ga pošiljali v italijanska mesta. V tridesetih letih je bila ponos nabrežinskih kamnolomov gradnja milanske postaje, ki je z marmorjem izžarevala ves kraški blesk. Zaradi obetavne prihodnosti se je prav v tistih letih porodila zamisel, da bi z velikim predorom povežali dno kamnolomov z obalo. Toda Italija je že zabredla v gospodarsko krizo in nato še v vojno. Delo v kamnolomih je spet zamrlo za več let. Po vojni so delo vsaj v nekaterih kamnolomih obnovili, toda to ni več zgodovina, to je današnja stvarnost, ki jo je treba obravnavati iz gospodarskega zornega kota.

ZVONKO LEGIŠA

DELO · Ljubljana